

ברכות נ: (ש6 מהסוף) עד נב. (השורה הרחבה הראשונה)

ביאורי מושגים
ברכה במקומה - הסוגיה שלנו קובעת שיש לברך ברכת המזון דווקא בישיבה. השו"ע מביא דעות האומרות שגם מעין שלוש יש לברך דווקא בישיבה.
 הגר"א טען ששאלה זו תלויה במח' האם יש לברך על המחיה דווקא במקום שבו אכל. יש שסברו שכל מעין שלוש יש לברך במקומם, יש שסברו שרק על חמשת מיני דגן יש לברך במקום ויש שסברו שרק על לחם יש לברך במקום. הגאון טען שהיכולת לברך בעמידה תלויה בשאלה האם צריך לברך במקום הסעודה.
 לגבי ברכה במקום שבו אכל קבע הגר"א שיש לפסוק שהחובה קיימת במקרים של חמשת מיני דגן.

אכל ושכח לברך

כשהאוכל עדיין בפיו:

אם האוכל לא ימאס כשיוציאו מפיו - יוציא ויברך.
 אם האוכל ימאס אם יוציא - יעבירו לצד אחד של הפה ויברך.
 נוזלים שלא ניתן להעבירם - יבלעם.

כשאכל ויש לפניו עוד אוכל:

יברך וימשיך לאכל (ולפי רש"י הברכה תועיל גם על מה שאכל).

כשגמר לאכול:

רבינא: יברך על העבר!!! **להלכה:** לא יברך.

עדיף לברך בלי אוכל
 בפה משום - 'מלא
 פי תהלתו'.

**רבינא ניסה להוכיח את
 שיטתו מהברייתא:**

בעל קרי הטובל -
 מברך אחרי הטבילה!

מכאן שניתן לברך אחרי.

דחיה: לא ניתן ללמוד מבעל
 קרי כיוון שהוא לא יכול
 לברך לפני אלא רק אחרי.

ר' יוחנן: ארבע הלכות נאמרו בכוס של ברכה

- 2,1. צריך להדיח (מבפנים) ולשטוף (מבחוץ).
3. צריך למוזגו חַי (ורק אחרי הברכה; לפירוש אחר: למזגו לשם הברכה).
4. צריך למלאו עד הסוף, שנאמר - 'ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה'.

ר' אבהו: ישנן עוד שש הלכות

5. צריך לעטר (או את הבוס בכוסות אחרים או את המברך בתלמידים).
6. המברך צריך להתעטף (או בטלית או בסודר מיוחד לכך).
7. יש ליטלו בשתי ידיים ולתיתו ליד ימין שנאמר - 'שאו ידיכם קדש'.
8. יש להגביהו מן הקרקע טפח, שנאמר - 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא'.
9. יש לתת בו את העיניים, כדי לא להסיח ממנו את הדעת.
- 10 יש לשגרו לאשתו כדי שתתברך ממנו.

עולא טען
 שהאשה אינה
 צריכה ברכה
 כיוון שהיא
 מתברכת
 מבעלה.
 בתגובה שברה
 ילתא, אשתו של
 ר"ג, 400 כדי יין.

ר' אבהו: אדם שאוכל בהליכה - יברך בעמידה, אוכל בעמידה או בהסבה - יברך בישיבה.

להלכה: ברכת המזון יש לברך תמיד בישיבה (עיין בביאורי מושגים).

פרק שמיני

משנה

8 מחלוקות בין ב"ש לב"ה בענייני סעודה

הלכה כב"ה

טעמים של ב"ש:
 חובת קידוש היום
 הגיעה לפני חובת
 הברכה על היין.
טעמים של ב"ה:
 1. היין הוא התשתית
 לקידוש.
 2. תדיר ושאינו תדיר
 תדיר הודם.

1. סדר הברכות בקידוש שעל הכוס:
ב"ש: קודם ברכת היום ואחר כך על היין.
ב"ה: קודם ברכת היין ואחר כך על היום.
  2. סדר נטילת ידיים והקידוש:
ב"ש: קודם נוטלים ידיים ואחר כך מקדשים.
ב"ה: קודם מקדשים ואחר כך נוטלים ידיים.
  3. היכן מניחים את המפה שמקנחים בה בסוף הסעודה:
ב"ש: על השולחן.
ב"ה: על הכרית.
  4. מתי מטאטאים את הבית:
ב"ש: לפני ה'מים האחרונים'.
ב"ה: אחרי ה'מים האחרונים'.
  5. מהו סדר הברכות בהבדלה שהיא על הכוס של סעודה:
ב"ש: נר, מזון, בשמים, הבדלה.
ב"ה: נר, בשמים, מזון, הבדלה.
  6. מהו נוסח ברכת האש בהבדלה:
ב"ש: 'שברא מאור האש'.
ב"ה: 'בורא מאורי האש'.
  7. מי שאכל והלך ממקומו ונזכר שלא בירך:
ב"ש: יחזור ויברך.
ב"ה: יברך היכן שנזכר.
  8. נשארה בסוף הסעודה רק כוס יין אחת:
ב"ש: יכול לשתותה סתם כך.
ב"ה: חייב לשומרה לכוס של ברכה.
- הלכות נוספות שנזכרו אגב המח'**
1. אין לברך על נר ובשמים של ע"ז, של עובדי עבודה זרה, ושל מתים.
  2. יש לברך על הנר רק אחרי שיהנו מאורו.
  3. ניתן לברך ברכת המזון עד שיתעכל המזון.
  4. שמע חלק מהברכה, אם המברך הוא יהודי - יענה אמן, ואם הוא כותי - לא יענה אמן.

תשובות:
 1. בער"ש עדיף להזכיר קודם את היום כדי להכניס שבת מוקדם. במוצ"ש להיפך (עדיף להוציא מאוחר).
 2. יש שתי דעות בשיטת ב"ש בכוס של ברכה.

קושיה: מהברייתא יש סתירה כפולה לשיטת ב"ש במשנה:
 1. בברייתא מקדימים את ברכת היין לברכת היום, (בניגוד לדבריהם במח' מס' 1).
 2. צריך כוס לברכת המזון (בניגוד לדבריהם במח' מס' 8).

סדר הברכות במוצ"ש:
 יין, נר, בשמים, הבדלה.

ואם אין לו כוס נוספת לברכת המזון:
 מחכה עם הכוס עד לאחר ברכת המזון.

הברייתא היא כשיטת ב"ש אליבא דר' יהודה
 אנו יודעים זאת כיוון ש:

1. הם מקדימים נר לבשמים - לכן זו לא שיטת ב"ה.
2. הם טוענים שקודם מברך ברכת המזון ורק אחר כך מתחיל את ההבדלה - לכן אין זה לפי הסברו של ר"מ אלא לפי הסברו של ר"י.

ברכות נב. (שורה הרחבה הראשונה) עד נג: (סוף הפרק)

ביאורי מושגים

טומאת משקין - התנאים נחלקו מהי טומאת משקים מהתורה - האם הם לא נטמאים, נטמאים ולא מטמאים, או שהם גם מטמאים. **חכמים** גזרו בנושא זה כמה תקנות:

1. משקים מטמאים ומיטמאים.
2. משקים שנטמאו, גם אם הם נטמאו משני לטומאה, טומאתם ת'שתדרג' ותגיע להיות ראשון לטומאה. מסיבה זו משקים כל כך משמעותיים בהעברת הטומאה (ידיו של אדם אינן נטמאות משני לטומאה ואף לא מכלים (אף שהם ראשון לטומאה) - אבל הן נטמאות ממשקים).
3. גזרו חכמים שמשקים יטמאו את אחוריו של הכלי - גזירה זו היא שלב נוסף לגזירה הקודמת. שהרי עקרונית, כלי נטמא רק מאב הטומאה ולא מראשון לטומאה. **חכמים** גזרו שמשקים יטמאו כלים בצורה חלקית.

מח' מס' 2

סדר נטילת ידים והקידוש:
ב"ש: קודם נוטלים ידים.
ב"ה: קודם מקדשים.

טעמם של ב"ש:
 חוששים שמא הנוזלים שעל הידיים יטמאו את הכוס.
טעמם של ב"ה:
 1. חוששים שמא הכוס הטמאה תטמא את הידיים (בעזרת המשקים שעל היד).
 2. צריך ליטול ידים סמוך לסעודה.

המחלוקת תלויה בשאלה האם מותר להשתמש בסעודה בכוס שאחוריה נטמאו:
ב"ש: אסור, לכן יש להזהר שהידיים לא יטמאו את הכוס.
ב"ה: מותר, לכן יש להיזהר שהכוס לא תטמא את הידיים.

מח' מס' 3

היכן מניחים את המפית שמקנחים בה בסוף הסעודה:
ב"ש: על השולחן.
ב"ה: על הכרית.

טעמם של ב"ש:
 חוששים שמא הכרית תטמא את המפית (בעזרת המים שעליה) שתטמא אחר כך את ידיו של האדם.
טעמם של ב"ה:
 חוששים שמא השולחן יטמא את המפית (באמצעות המשקים) שתטמא את האוכל.

המחלוקת תלויה בשתי שאלות:

1. האם מותר להשתמש בשולחן הטמא ברמה של שני לטומאה:
ב"ש: אסור, לכן אין לחשוש שהמפית תיטמא מהשולחן.
ב"ה: מותר, לכן יש לחשוש שהמפית תיטמא מהשולחן.
2. האם יש לחשוש לטומאת אוכל יותר מאשר לטומאת ידים.

מח' מס' 4

מתי מטאטאים את הבית:
ב"ש: לפני המים האחרונים.
ב"ה: אחרי המים האחרונים.

טעמם של ב"ש:
 אם יטלו מים אחרונים לפני הניקוי יתקלקלו הפירורים.
טעמם של ב"ה:
 יש להסיר את הפירורים הגדולים מכזית לפני המים האחרונים - בפירורים הפחותים מכזית אין איסור ביזוי.

1. ב"ה סברו שחייבים להשתמש בשמש ת"ח שיפנה את הפירורים הגדולים.
 2. הלכה כב"ש - קודם מטאטאים את הבית.

מח' מס' 5

מהו סדר הברכות בהבדלה שהיא על הכוס של סעודה:
ב"ש: נר, מזון, בשמים, הבדלה.
ב"ה: נר, בשמים, מזון, הבדלה.

נוסח זה הוא שיטת ר' מאיר במח' ב"ש וב"ה.
 ר' יהודה הבין אחרת את המח':
ב"ש: מזון, נר, בשמים, הבדלה.
ב"ה: מזון, בשמים, נר, הבדלה.

והעולם פסק כב"ה לפי ניסוחו של ר' יהודה:
 מזון, בשמים, נר, הבדלה.

ציטוט מהמשנה

אין לברך על נר ובשמים של עובדי ע"ז, ושל עבודה זרה עצמה.

החלק השני הוא הסבר לחלק הראשון - אין להשתמש בנר ובבשמים של חגיגת עובדי ע"ז כי מן הסתם נעשו לשם ע"ז.

הלכות ברכת האור במוצ"ש

1. אין לברך על אור שנעשתה בו מלאכה אסורה בשבת: נעשתה בו מלאכת פיקוח נפש בשבת - מותר לברך. נעשתה בו מלאכה ע"י גוי - אסור לברך.
2. לכן: אור של גוי - אסור לברך עליו.
הדליק ישראל מאור של גוי - כיוון שיש תוספת של אור על האור של הגוי - ניתן לברך.
הדליק במוצ"ש גוי מגוי - אסור, גזרה שיתירו גם סתם אור של גוי.
3. ניתן לברך רק על אור שנעשה כדי להאיר. אין לברך על אש של בישול, זיקוק או של כבוד.
4. כיצד מברכים על האש בבית המדרש: ב"ה: אחד מברך לכולם, משום 'ברוב עם הדרת מלך'.
ב"ש: כל אחד מברך לעצמו - כדי שלא יהיה ביטול תורה.
5. מהו גודל האור: רב יהודה: כל אש שאם היה קרוב אליה היה יכול להשתמש בה.
רבא: אש שיכול להשתמש בה מהמקום שבו הוא נמצא.
6. אין צורך לחפש אש במוצ"ש, אם לא מוצאים ניתן לעשות הבדלה גם בלי נר (וכן הדין לגבי בשמים).

גם לגבי בשמים יש לברך רק על בשמים שנעשו לריח. על בשמים שנעשו להעביר ריחות רעים אין לברך.

מטעם זה בבית מדרשו של רבן גמליאל לא אמרו 'לבריאות' למי שהתעטש בבית המדרש.

מח' מס' 7

מי שאכל והלך ממקומו ונזכר שלא בירך: ב"ש: יחזור ויברך ב"ה: יברך היכן שנזכר.

1. המח' היא בשכח. לא בירך במזיד - גם לב"ה חייב לחזור.
2. טעמם של ב"ש: לא תהא ברכת המזון קלה מארנק עם כסף שאם היה אדם שוכח היה חוזר לקחתו.

ציטוט מהמשנה

ניתן לברך ברכת המזון עד שיתעכל המזון.

מהו שיעור עיכול:

ר' יוחנן: כל זמן שאינו רעב.
ר"ל: אכל מעט - כל זמן שצמא לשתות מחמת אותה אכילה.
אכל הרבה - שיעור הליכת 4 מילין (72 דקות).

לקט הלכות

1. ברכה על כוס של ברכה זוהי זכות שיש לחזור אחריה.
2. אין לענות אמן אחר ברכת התינוקות. ובזמן שפוטרם עצמם ניתן לענות.

מהו 'פוטרים עצמם':
רש"י: ברכות הפטרה,
ראב"ד: כל ברכה שהם יוצאים בה ידי חובה.

הכנות לברכת המזון:

ר' זילאי: שמן שסכים בו את הידים מעכב את ברכת המזון.
ר' זיואי: לא מעכב.
ר' זוהמאי: מי שידיו מזוהמות - השמן מעכבו.
רב נחמן בר יצחק: 'והתקדשתם' - אלו מים ראשונים.
'והייתם קדושים' - אלו מים אחרונים.
'כי קדוש' - זה השמן.
'אני ה' אלהיכם' - זוהי הברכה.